

FIGURA (720) *sb f*

f (713), *m* (7) [*w funkcji n-pers*].

figura (719), **figora** (1); *figura* : *figora* *BielKron* (23 : 1).

sg N figura (168). ◊ *G figury* (49). ◊ *D figurze* (6). ◊ *A figurę* (68). ◊ *I figurą* (159). ◊ *L figurze* (57). ◊ *pl N figury* (49). ◊ *G figur* (41). ◊ *D figur(o)m* (2) *LatHar*, *KołąkSzczęśl*, *figur(a)m* (1) *PatKaz II*. ◊ *A figury* (32). ◊ *I figurami* (57). ◊ *L figurach* (25); *-ach* (21), *-ách* (1) *RejPos*, *-(a)ch* (3). ◊ *du N (cum num) figurze* (5) *GrzepGeom* F2v, F4, F4v, G4v, *RejPos* 108v. ◊ *A (cum nm) figurze* (1) *GrzepGeom* N3v.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Kształt, forma, postać, wygląd zewnętrzny; figura Mącz, Cn* (25) : [*zło się rychło dziecięcia chyci*] *gdy yeśńcze [dziecię] młodziuchne á myękuchne yeśt/ yákoby wołk ná ktorým łatwy ledá figurę wyćilnye y wytłoczy. GliczKsiąż D5v; kámienie náyduią w ziemi z rozmáitemi figurámi/ ktore lámá náturá figuruie/ źwierząt/ ptakow dziwnych wyobrażenia. BielKron 290; Figura [...] Xtakt. Figura Mącz 127b; OrzQuin I; LatHar 385; (marg) Figury w ktorých fię Bog okázowác raczył (-) Dániel go máluie/ iáko go widział ná łtolicy siedzącego/ y opifuie głowę iego y włofy iego siwe y łzáty białe. WujNT 471 marg; Duch S. vkazał fię w ołobie gołębice y w ogniłtych ięzykách: czemużby w tychże figurách nie miał być málowány? WujNT 471, 471, Aaaaaa2v.*

figura kogo (1), *czego* (2): *OrzQuin* M4v; [*obrazy Trójcy św.*] *łá figury widomych y ćieleśnych rzeczy/ w ktorých fię Bog ludziom ziáwić y pokázác raczył. WujNT 471, 471.*

W połączeniu z przymiotnikiem określającym kształt [w tym: figura okrągła (2), *klinowata, ostra, żołądziowa*] (5): *Czemu głowa człowiecza iełt okrągła [!]. Odpo. Bowiem okrągła figura iełt na godnieyła ku przyjęciu wfię wiela rzeczy GlabGad B2v; figura ołtra ku takowey rzeczy iełt potrzebna, ktoraby mogła powietrze rozdzielać ku łacniejłzemu łataniu GlabGad D5v, D2, H7; [wieża w Moguncyjej] ma figurę żołądziowá. BielKron 284v.*

W przeciwstawieniu: »figura ... istność« (1): *nie człowieka ma náśładowác ále Bogá/ nie tym ziemłkim obłudnościám álbo figurom/ ále lámey iłtności Bogu niebiełkiemu służyć KołąkSzczęśl Cv.*

Szeregi: »forma albo figura« (1): *wyrażenie kaźdey formy albo figury gdy będzie na iakiey twardey á łuchey rzeczy wyrażono [...] dłużej tam trwa y lepiej fię dzierży niżli na rzeczy miękkiy GlabGad M6.*

»kształt i figura« (1): *Przetoż te obrázy Troyce S. nie łąc kłztałty y figury łámego Bogá żywego/ ktorego żaden rozum ogárnąć/ nierzkąc málarz wyrázić nie może WujNT 471.*

»figura abo (i) znak« [*szyk 1 : 1*] (2): *Gdy tedy Doktorowie zowá kędy ten Sákráment figurá abo znákiem; tedy przez znák y figurę/ rozumieią zwierzchnią ołobę chlebá y winá. WujNT 115.*

Wyrażenie przyimkowe: »pod figurá« = *w określonym kształcie, formie, postaci* (1): *Może być Pan Bog málowány y wyráżony ták/ iáko fię nam w Piłmie łam pod figurámi pokázác raczył WujJud 44v.*

Przen: *Kształt, postać, forma życia wewnętrznego, duchowego (dotyczy ogółu cech psychicznych człowieka)* (3) :

figura czego (1): *yaka była wczyele [Maryjej Panny] połtaua taka była wdułfy (yey) figura yey uyelkyey przykladnołczy PatKaz III 149.*

Szeregi: »forma a figura« (1): ocyec z mátką [...] Ma wípamyętać iż człowyeká mu pan Bog dał/ podobnego w rozumye/ yáko pyerwślego Adáma był ftworzył tákyego w formye y pośtáci/ yákyey on był/ którą formą a figurą ma nád inśle źwyerzętá. *GliczKsiqż* C7.

»figura abo kształt« (1): [*Chrystus*] Sítał fię ná podobieńtuo ludzi/ y figurą ábo křztałtem iest náleziön [...] iáko inny człowiek. [...] prawdziwie przyiął Chrifstus pośtác człowieczą/ to iest/ náture y przyrodzenie człowiecze *WujNT* 687.

2. *Istota ludzka, osoba, człowiek [w tym konkretna postać (4), pojawiająca się w widzeniu (3)] (7)* : uřzawśzy oną figurą yawnye *PatKaz II* 58v, 58v; *RejZwierz* 113.

figura kogo (2): Támże kładzie iż widział niewiáhtë otoczöną słońcem/ á miełiac pod nogámi iey/ á gwiazdy ná głowie iey/ to iest oblubienicę á Kościoł święty iego (*marg*) Kościoł niewiáłti figura. (-) *RejAp* BB4 *marg*; niektorzy Antychriśtiáni figurę Dawidá ś. zgoła od tego co iest w Píálmie tym odřtrychnąć vsiúią: Píalm vpornie o Chriftuśie/ tylko łámy m wykłádáiac *CzechEp* 288.

Szereg: »figura i widzenie« (1): łybylla [...] yřthnye uřzala wobloku panną řzdyeczyáthkyem/ ktorách to yey figura y uydzenye pothwyerdzyla proroczkye řkryte figury, ktore ony wřkrytořczy vydaly *PatKaz II* 58v.

Wyrażenie przyimkowe: »pod figurą [kogo]« (1): Anyoł do niego przyřzedł/ też pod figurą puřtelniká *RejZwierc* 174v.

3. *Wyobrazenie, podobizna, obraz, rycina; figura, effigies BartBydg, Mqcz, Cn; simulachrum Mqcz, Cn (86)* : *March*¹ A; A to mafz obyczay przyrodzonego á flufznego rodzenia: iako tu na tey figurze widziř wyrażono *FalZioł* V 20d, V 16c, d, 21d, 22a; *RejZwierz* 118; *WyprKr* 49v, 111; Ktorem członkam ktore známie pánuie/ ná tey figurze řnádnie obaczyć moželz. *Goski* *v; Ryb á źwierzåth morřkich wielka moc iesth/ ktore trudno przez figur wypifowác *BielKron* 295; łámi miedzy łobą iednořtáynie źiołá zwáli ále iż bez figur niemože zgodá być [...] á tákech muśiał ná tym przeřtác/ á tylé imion řtáwić/ ilé figur było *SienLek* 195, 34v, 35, 195, 196 [3 r.], 198 (19).

figura kogo (10), czego (28): gdzie też będą przydawane figuri kaźdego członku o którym albo o iakim będzie wypifowanie. *GlabGad* M2; POCźciwości figurá/ dzyeciátko nadobne/ Wianeczek ma ná głowie/ ná wřzytkim řwiebodne. *RejZwierz* 113v; Figurá niedořtátku. Niedořtátek máluia/ w iedney ręce kámieñ/ A drugą wzniořlá wzgorę/ á řkrydlá ma ná niey. *RejZwierz* 115v; Wyniořley myřli figurá. *RejZwierz* 116v; Figurá podřzczuwáczá. TRębáczá zwiázánego/ w pęcie zmálowáli/ A nád nim řzubienicę/ co mu zgotowáli. *RejZwierz* 117, 113, 113v [2 r.], 114 [2 r.], 115, 116 (27); Opon ř figuramy Absolona malich i wielkich 8 *WyprKr* 111; *OrzQuin* Nv; [*Księgi siódme*] máia w łobie Figury zioł *SienLek* Aaaa2v, Yy; *RejAp* Dd4, 113, 161 *marg*; *KuczbKat* 240; *WujJud* 46v, 52.

W połączeniu szeregowym (1): Obraz Krolewřki/ á łam Krol/ iedno řá [...] ponieważ obraz nic inřzego nie iest/ iedno figurá/ křtałt/ y wyrażenie Krolá. *WujJud* 46v.

Zwroty: »figurą okazać« (3): Wyrażenie rzeczy tych/ ktorycheřmy Figurámi okázác niemogli/ áby imioná ich/ mogły być wyrozumiány. *SienLek* X4v, Yv; dałem obřite Vkázácze porządnie řpifác, y dla lékarřtw/ figurámi potrzebne źiołá okazał *SienLekAndr* a3.

»figurą ozdobić« (1): *FalZioł* +2 cf »cudna figura«.

Wyrażenia: »cudna figura« (1): pilnował, Iakoby na łnadniey/ na lepiey/ na chedożey nowemi Literami/ y czudnemi Figurami ty Polłkie kxięgi ozdobił y ochędożył. *FalZioł* +2.

»figura ochędożna« (1): Kronika. [...] ná Polłki ięzyk wypifána [...] s Figurámi ochędożnymi *BielKron kt.*

»figura widoma« [szyk 1 : 1] (2): *RejAp* 181v; Ale przeto te obrázy łtáwiáią/ áby ludzie [...] rožność trzech ołob Troyce przenaświęłzey/ przez te widome figury/ nieiáko zrozumieli. *WujNT* 471.

»figura (wy)malowana, wyrażona« (3 : 1): Tu zafię widziłz niełłufzny obyczáy rodzenia [...] tak iako na figurze wymalowaney widziłz. *FalZioł* V 20d, V 21b, 22a; figurá ná liście wyrażona/ nie ięłt áni mniefłza áni więłtłza/ iedno iáko pieczęć od ktorey ięłt wyrażona *WujNT* 753.

Szeregi: »obraz a figura« (1): nowo ożywiona bełtia byłá tylko iuż iákoby obraz á figurá oney pirwłzey *RejAp* 113.

»figura albo wyobrażenie« (1): Carbunculus ięłt pieczęcią inłłzych kamieniow/ abowiem może łwoiá figurá albo wyobrażeniem wybić na inłłzym kaźdem kamieniu/ ale nie inłłzy kamień na nim. *FalZioł* IV 50a.

»figura albo znamię« (1): Ták łie iście Krzyżá nie włłtydam/ że nie ná łkrytym mieyłcu chowam figurę áłbo známię Krzyżá łwiętego/ ále bych gi rad nołłł y ná czele. *WujJud* 52.

W przen (2) :

Szeregi: »figura a obraz« (1): (*marg*) Dwa obrázy łerdeczne (-) A thy dwie figurze/ á ty dwa obrázy/ záwłłdybyłł miał nołłć w łercu łwoim nęłdzny człowiecze. *RejPos* 108v.

»figura i podobieństwo« (1) : łłudzy Kołłcielni łtárác łie máiá/ áby we włłzyłłtkich rzeczách náłłzego Pána Chriłtułá figurę y podobiełłtwo nołłili. *KuczbKat* 240.

a. Posąg, ozdoba, przedmiot kultu (6) :

figura kogo (1): *RejZwierz* 38 cf »figura złota«.

W połączeniach szeregowych (2): przyięłłście przybytek báłwána Molochá/ y gwiazdy Bogá wálłłego Remłám/ y figury ktorychełłcie náczynili/ á byłłcie modłę im czynili [*figuras, quas fecistis, adorare*], *Leop Act* 7/43; áby iá [*naukę Chrystusowá*] łudzie lepiey pámięłáli/ rozmáitými iá znáki/ figurámi/ y obrázámi przed oczy łudzi prołłtych przekłádano *WujJud* 49.

Wyrażenia: »figura marmurowa« (1): Krolowa Boná [*kaplicę*] wielkim kólłztem z kámieniá ciołłłanego z wierzchu/ á we wnąłłz z Figurami Mármurowymi ozdobnie iáko widzimy wywiełł dáłá. *StryjKron* 762.

»figura złota« (1): Kłedy mu [*Pauzaniásowi*] Spártánowie łłup wielki vlali/ Ná nim iego figurę złotá wdzyáláli. *RejZwierz* 38v.

Szereg: »figura i (albo) obraz« (2): *GliczKsiąź* P8; *Confefs.* [*rzeczy stworzone*] nas prawdziwie o Bogu [...] vpominác mogá/ z więłłzym pożyłłkiem/ á niłłli włłzyłłtki obrázy y łłupy łudziom przypodobáne/ ničemne y martwe. *Cathol.* przez te rzczy łtworzone moźem poniekađ dobroć y mądrołłć miłłłego Bogá obáczyć/ ále nie ták dołłtátecźnie iáko przez figury y obrázy *WujJud* 50.

4. *geom. Płaszczyzna o okrełłonym kształcie powstała przez ograniczenie jej liniami* (*figura geometryczna*), *rysunek geometryczny; figury matematyków – formae, lineamenta in geometria, schemata geometrica, diagrammata* Cn [*czworograniasta rzecz, figura, kwadrat; czworograniasta ukołłnie figura,*

niekwadratowa, szybiasta – rhombus; cynek figura – quincunx Cn (154) : Figurá [trzywęglasta] we wżyftkich inych Figurách być muśi/ iáko ieft Quádrat/ piątnokątna/ łzoftokątna/ y šiodmokątna/ y iné wżytkié Figury: y w tę Figurę wżytkié iné/ mużą być záśię rozdzielóné. *OrzQuin* H3; Cynkiem my to Polacy zowiemy: Słowo to z Láćiny wżięté ieft/ iákoby rzekł QVINEK. Stárzy Láćinnicy/ iáko łą/ *Varro, Caesar, Cicero, Quintilian*, tę Figurę QVINCVNCEM zową. *OrzQuin* H3v; Tuz Figurą nie ieft żadną/ ále ieft máteryą Figur inych: *Nam inter duo puncta, cadit linea, quae est figurarum materies, non figura.* *OrzQuin* M, H3 [4 r.], H3v [2 r.], H4v [2 r.], I [3 r.], Iv (24); Fİgur tych co ná równi bywáią/ ieft początkiem tá co ieft o trzech łtronách: ábówiem dwie łtronie plácu nie zámykáią/ á Figurá ma zámknąć álbo okréślic plác. *GrzepGeom* D; Figurá kiedy ma równé kąty/ nie może być áby nie miáła mieć łtron równych. *GrzepGeom* D3; Koło/ ieft figurá ná równi iedną Linią okráżóną *GrzepGeom* D3; téy Figury która wżytki cztery łtrony y kąty ma równé/ káždy kąt ieft profty. *GrzepGeom* E4v; Figurá/ którąm názwał Kwádratem długim/ która ácz wżytki cztery kąty ma profté/ á wżákże więtfza ieft ná dłużą á niż ná łzérzą. *GrzepGeom* Fv; Figurá záś którą zową *Rombos*, co ma wżytki cztery łtrony równé/ ále kąty ma nieprofté. *GrzepGeom* F4; kážda Figurá z Klinów łye łkłáda/ y ná kliny łye dźieli. *GrzepGeom* H3v, D [4 r.], D2, D3v, D4 [3 r.], D4v [4 r.] (63).

W połączeniu z nazwą określonej płaszczyzny geometrycznej [w tym: figura romboides (9), romb(us) (4), kwadrat, quincunx] (15): gdyż tobie tá Figurá QVINCUNX ták łye łpodobáła *OrzQuin* Nv; Kwádrat Figurá/ ma cztery kąty profté *GrzepGeom* E; tho łą dwie łtronie Rombá Figury *GrzepGeom* G2v; A ten Klin/ poniewáz połowicę ma Figury *Romboides*, przeto téż puł thego ma co Kwádrat. *GrzepGeom* H2v; ieden Klin z tych dwu bęđzie o iednym dnie z Figurą *Romboides* *GrzepGeom* Hv, F4v, G2, G2v, G4v [3 r.], Hv, H2 [3 r.].

Zwrot: »figurę (po)mierzyć; figura może być pomierzana (a. pomierzona)« [szyk zmienny] (5; 6): Może téż łámá Kwádratowa Figurá być pomierzaná drugim obyczáiem *GrzepGeom* F2v; Tymże też obyczáiem pomierzyłz Figurę *Romboides*. *GrzepGeom* G4v; Gdyż tedy iuż wiéłz/ iáko té to Figury pomierzyć małz/ nie trudno y Klin pomierzyć możelz vmiéć. *GrzepGeom* H; potym pomiérz tę to Figurę/ według náuki wylżey nápiłánéy *GrzepGeom* H2v, Fv, F2v, F4, G4v, H, H3, H3v.

Wyrażenia: »figura na cztery węgly, o czter(z)ech węglach, co ma cztery kąty« (6 : 3 : 1): Po Klinie tudźieź ieft Quadrangulus, Figurá co ma cztery kąty. *GrzepGeom* D2; Figurá ná cztery węgly/ ma kąty łwé cztérem kątóm proftym równé *GrzepGeom* E3v; Przyday do Kliná a.e.b. Figurę o cztérech węglách a.b.c.f. z tego wżytkiégo bęđzie Kwádrat długi e.b.c.f. *GrzepGeom* G4, E3v, E4, E4v, F4, K2v [3 r.].

»czworogranna (a. czworograniasta) figura« (2): Rhombus [...] Nieyáka geometrycha [!] [...] To yeft tákowego xtáłtu y formy gdy czworogranną figurę ná vkoś poloży *Mącz* 355c; *Calep* 924a.

»długiego kwadratu figura« (1): Ty dwie Figury [...] nie mogą być pomiérzóné tym obyczáiem/ iáko Kwádratowa y długiégo Kwádratu Figurá. *GrzepGeom* F4.

»foremna figura« (1): Cynek foremna Figurá. *OrzQuin* H3v marg.

»kwadratowa figura« [szyk 3 : 1] (4): Koło wpiłáné w Kwádratową Figurę. *GrzepGeom* D4v; [te linie są równe sobie przeto] że łą Linié Kwádratowéy Figury/ która wżytki łtrony równé ma. *GrzepGeom* G, F2v, G.

»okrągła figura« (1): Scutula [...] Okrągła figurá takiego kształtu yako pájący zwykli czynić. *Mącz* 376c.

»figura o pięci, o sześci, o siedmi węglach« [szyk 7 : 1] (4 : 3 : 1): o sześci/ o siedmi węglach etc. Figury: z których żadna nie może mieć równych kątów/ aby nie miała [...] mieć y stron równych. *GrzepGeom* D3; Miernicy [...] z Koła czynią Figurę o sześci węglach/ która ieft mnieysza a niż Koło *GrzepGeom* K4, D2v, D3 [2 r.], D4, E4, E4v.

»połobrzeczna figura« (1): forma semicircularis, Półobrzeczna figurá. *Mącz* 381.

»figura z prostymi kąty (a. kątami), co wszystkie kąty ma proste« (3 : 3): Figurá z prostymi kąty/ będzie tyłkáz iáko ieft y owá z nieprostymi kąty. *GrzepGeom* F4v; Tákże téz y drugi kąt [...] ieft téz profty: bo ieft tézże Figury co wśytki kąty ma profté. *GrzepGeom* G3v, F4, G2, G2v, G3.

»figura (która jest) z prostych linii« (6): Okręcić álbo opisać kołem którą Figurę/ z prostych linii wczynioną *GrzepGeom* D4; Każda tedy Figurá z prostych linii będąca dwiema kątami prostemá/ więcy ma niż tá co ieft przed nią nablížła. *GrzepGeom* E, D4, D4v [2 r.], Fv.

»trzywęglasta, trzykątna figura« (3 : 1): Trzywęgláta Figurá taka/ Początkiem ieft wśyftkich Figur inych *OrzQuin* H3; Dryiá ieft trzykątna Figurá/ ná trzy węgły ták rozłożona. *GrzepGeom* H4v, H3v, M4.

5. *Schemat, reguła, model, wzór* (38) : kto chce na powietrzu zmienienie/ albo ktoreśzkolwiek rzeczy czas słufzny ku śprawowaniu potrzeb wiedziecz/ abybyło wiadano iako tu na tey Figurze ieft wypifano. *FalZiol* V 49; *KłosAlg* B2; Snádne obaczenye potomsthwá Noego przez tę Figurę. *BielKron* 6v; wśytcy byli dálecy w rodzie/ iáko tá figurá vkázuie. *BielKron* 302v; Figurá potomkow Noego *BielKron* 469v; Figurá Krolow Iudá. *BielKron* 469v, 6, 82v, 117v, 469v [4 r.]; [starzy walecznicy] Aby theż łączney wywieść vff s przodku álbo s tyłu trochę ná vkoś wyftáwiáli rzędy/ iáko w tey figurze obaczyłz niżej nápiśány *BielSpr* 24v; Tá Figurá niżej vkázuie ogárnienie nieprzyaciela gdzie t [= litera t znaczy] Tárárowie [!]. *BielSpr* 33v; Tá Figurá prędko okaże poczet ludzi/ ieftli ie tym obyczaiem kto ftáwi w śzykowaniu/ bo tu ieft wypifanie iáko wiele śprawiec y ludzi w ktorym rzędzie stoi *BielSpr* 35; Woyleko ná czterzy gráni śzykuia/ iáko w tey Figurze obaczyłz. *BielSpr* 70v, 22, 23, 23v, 24, 29v (15); Figurá porzádku/ ktory chce mieć Pan Chrístus w śwym kościele *WujNT* 60; Tegoż vrzedu [!] Starościego figurę kładę/ wedle porzádku Dekálogu/ dla śnádnieyszey pámięci. *de Parantella respectu magistratus*. Turbatores. Poymanié. Wieżá. Bannitio. Crimen recens. Criminales. Wiązanie. et aliae poenae. *SarnStat* 494; Co z téy figury łączney obaczyłz. *Ordo Citationis difpositio*. *SarnStat* 751.

Wyrażenie: »foremna figura« (1): foremnieyszy Figury/ ku rozládzeniu lądów/ nád Cynká niemálz *OrzQuin* H3v.

Szeregi: »figura albo ordynek« (1): Figurá álbo Ordynek ná okazanie stánowienia woyleká/ ták pieśzego iáko iezdneho/ według starych walecznikow Rzymśkich *BielSpr* 18v.

»tablica albo figura« (1): dla wyrażenia lepśzego Vniiey Koronnéy z Litewłkim Kśięstwem: dla Rády Koronnéy y Tribunału/ ácz sie iefzcze miało kilka tablic álbo figur przy osobie Krolá I. M. przydác *SarnStat* 1315.

a. *Pierwowzór* (1) : Protypus [...] latine primum exemplar, Pierwiza figurá/ formá/ przykład. *Mącz* 471b.

b. Wzór, sposób (dotyczy czynności) (3) :

Zwrot: »czynić figurą« (3): Czyń z grziwien złote/ a z złotych grzywny [...] Iako 3120. mrc cziniąc tą figurą/ przidzie złotych 4992. *KłosAlg* Ev; Czyń z Litewfkich złotych Polskie. tą figurą. [...] Litewfkie. 3744 Złote. Polfkie 4992 Złote. *KłosAlg* E2v, E2.

6. muz. Melodyjne śpiewanie na kilka głosów [figurą śpiewam; melodyjny, figurą idący – harmonicus, modulatus Cn] (1) :

Zwrot: »figurą śpiewać« (1): Ikoro kápłani ięli w kor wftępować/ zącęli Celárscy Ípiewacy Rełponfyá ná korze figurą Ípiewać *BielKron* 329.

7. Znak, symbol (30) :

figura czego (5): *WujJud* 172v; Nie rzekł: Ten chleb iest figurá ciáá mego *WujNT* 115, 115, 330 [2 r.].

W przeciwstawieniach: »figura... ciało (2), prawda (2), istotna rzecz« (5): z iftotnych rzeczy/ które Pan zoftáwił figury podziááano *BiałKat* 294; [*Chrystus*] nie rzekł: Chleb który ia dam/ iest figurá Ciáá: ále iest Ciáło moie. *WujNT* 330; Nie iest w nim [*sakramencie*] figurá/ ále prawdá. *WujNT* Bbbbbbb4, 330 [2 r.].

Zwrot: »być figurą [czego]« (3): *WujJud* 172v; Nie rzekł [*Chrystus*]: [...] to wino iest figurą krwi moiey. *WujNT* 115, 115.

Wyrażenie: »figura niebieska« = *znak zodiaku* (1) : koroná złota była na głowye iego [*Józefa*] ze dwyemanałcye kamyon drogych / około ktorey były figury nybyełkye *HistJóz* B4.

Szereg: »znak a(1)bo (i) figura« (3): on nie ináčey o tym Sákrámenćie rozumie iedno [...] że iest tylko znákiem álbo figurá Ciáá y Krwie Páńskiey. *WujJud* 172v, 253v; chleb ktorego my w Sákrámenćie pożywamy/ nie iest tylko znák ábo figurá Ciáá Páńskiey/ ále lámo Ciáło Páńskie. *WujNT* 330.

Wyrażenia przyimkowe: »pod figurą« (5):

~ *W przeciwstawieniu:* »nie pod figurą ale właśnie« (2): á ták go [*Chrystusa*] nie pod figurą álbo tylko duchownym iákim obyczáiem/ ále włafnie y ćielełnie [...] ludzie wierni pożywáią. *WujJud* 171 v; *WujNT* 331.

Zwrot: »pod figurą się rozumieć (a. ma być rozumiano)« (2): Luter powiádał [...] iż fie w tym [*hoc est corpus meum*] záwięziuie prawdziwe ciáło páńskie [...] tákież krew iego [...] Zwinglius przeciw temu był ták wykłádáiąc/ Hoc eft corpus meum to známionuie ciáło moie/ áták fie to pod figurą (tropus po grecku) rozumie/ to iest inřzú rzecz znamionowác niřli to co widziř *BielKron* 203v, 206v.

Szereg: »we znaku i pod figurą« (1): niechcá pozwolić/ że iftotnie y lámą rzeczą á nie fántázyą Ciáło Páńskie prawdziwe w tym Sákrámenćie przyimuiemy/ ále tylko fákrámentalnym obyczáiem/ tho iest we znaku y pod figurą *WujNT* 253v. ~

»w figurze« (4):

~ *W przeciwstawieniu:* »w istnoći nie w figurze« (1): to iest ciáło moie/ nie inne/ iedno to w iftnoći (nie w figurze) *SkarŻyw* 337.

Zwrot: »w figurze wyrazić« (1): W zakonie też nowym nadobnie te trzy rzeczy iákoby w figurze iákiey wyrażono/ w pokucie márnotrównego lyna/ y iáwnogrzesznika vpráwiedliwionego. *LatHar* 109.

Szereg: »w(e) znaku albo w figurze« (2): [*Berengaryjus uczył*] żeby w tym Sákrámenće niebyło prawdziwe Ciáło y Krew Páńfka/ iedno iáko w znáku álbo w figurze *WujJud* 170v, 263. ~

a. Litery, skróty literowe, cyfry, liczby (11) : Figure Numerorum. Czeychen der czalen. Figury wżelkiego pocztu *Mymer*¹ 43v, *nib* 2; *BartBydg* 58; Poczyna fie liczba Polska na liniach y na cifrach Pierwża figura telko łama siebie wazy. *KłosAlg* B; Lamana Liczba piłze fie dwoiłtemi figurami: wirzchnią y łpodnią [...] wirzchnią zowá licznik/ á łpodnią mianowacz *KłosAlg* Fv, D, Fv; a á á b b c c cz [...]. Ty figury w łłowách napiłané/ może prawie káždy okrom nauki na to/ dobrze czyśc/ iefli przedtem iakokolwiek czytać vmiál *MurzOrt* Bv; *Abbreviaturarum naturam* kto chce wiedzieć, czytać w Grámmátykách o tych trzech figurách, co zowá *Syncope*, kiedy we łrózdu łłowo złéwa fie, *ut dns pro dominus. Apherefis*, kiedy piérwżá literę odetná, *ut pro cōtemnere, temnere diuos. Apocope*, kiedy nákonieczná syllábę odetná, *ut ad videñ. [...] pro videndum SarnStat* 1286.

Szereg: »litera albo figura« (1): W ięzyku polłkim/ kto chce wyrazić ten dźwięk ktory w wymáwianiu łłów łłyfżemy/ ty litery albo figury muśi znać/ iefliże niechce nowych a polákum nieznaiomych wymyślać *MurzOrt* B.

8. Przykład, przestroga (6) : Salomon upomyna náłz [...] byłmy panny náłzey maryey wnaucze zyuota yey cznotlyuofczy náłzladoualy kczemu nam radzy fygura Iacoboua *PatKaz III* 132v; Tą ciebie z tego wyłtrzedz może figura. Ze cie nie będą mieć za prołtego gbura. *FalZioł* V 1c; *KuczbKat* 100 [2 r.]; te rzeczy były w figurze náłzey (*marg*) wzormi náłzými G. były figurámi ku náuce náłzey. (—) ábyłmy złego nie požádáli *WujNT* 1.Cor 10/6, s. 601 *marg*.

9. Pozór, pretekst [zawsze w połączeniu z przyimkiem] (13) :

Wyrażenia przyimkowe: »pod figurą« (11):

~ *pod figurą kogo* (3), *czego* (6): Iácy zwodnicy pod figurą wiernych páłterzow [...] náłtáwác ná fwiát mieli. *RejAp* BB2, 22v, 27, 114 [2 r.], 122v [2 r.]; *RejPos* 345v; Kátyliná [...] nábuntowawłzy łobie wiele towarýłtwá zburzył był ták miálto pod figurą tego że o wolności czynił *RejZwierc* 98.

Przysłowie: pod nabożna ffigura Chodza włfłyczy łwłlczá łkora *RejKup* y3.

Wyrażenie: »pod nabożną figurą« (2): Pod nabożną figurą/ iáko mnich s trepkámi/ Kędy może tu ryie/ by łwiniá pod námi. *RejZwierc* 118v. *Cf Przysłowie.* ~

»z figurą« (2):

~ *Przysłowie:* A więc káždy by Anyoł z nabożną figurą/ Vmizga fie/ á dyabeł tbám záwłzdy pod łkora. *RejWiz* 59v.

Wyrażenie: »z nabożną figurą« (2): z nabożną figurą ták połtánowili/ Aby obłokłzy kukłę iáko błáźni żyli. *RejWiz* 38. *Cf Przysłowie.* ~

10. teol. W Starym Testamencie i w tekstach interpretujących Stary Testament: typ (wzór, podobieństwo, zapowiedź, obraz symboliczny, symbol) sensu biblijnego typicznego = zamierzone przez Bogu znaczenie niektórych tekstów Starego Testamentu, które w perspektywie prorockiej wskazują na rzeczywistość realizowaną w Nowym Testamencie (antytypy), także w Nowym Testamencie wskazują na

wydarzenia mające dopiero nastąpić w czasie; figura Starego Testamentu – *umbrae et imagines rerum futurarum Cn (350)* : *PatKaz II* 56 [2 r.], 61v, 76v; [*Maryja rzeczona królowa*] dla figur przelz ktore była figurowana *PatKaz III* 131v, 94 [2 r.]; co o figurze [...] rzeczono: to téż i o rzeczy która się tak wypełniła/ iako ieft przedtęm oną infzą rzeczą abo wczynkiem figurowána/ barzo trefnie i owlżem trefniei niżli o figurze może i má być powiedżiano *MurzNT* 8v; *KrowObr* 182 [2 r.], 183 [2 r.], 184v, 252; Zydowie to według litery (to ieft próstego textu) rozumieią/ przeto fą twárdzi w tym/ áby figurze (ktora fie w tym zámyka pod załoną iáko w puzdrze) mieysce dáli. *BielKron* 35v; tákich figur dofyć w ftárym zakonie bog przez Moizelzá obiáwił/ ktore fie ná Krystulá wżytki ściągály *BielKron* 203v; *RejAp* BB6, 67v; *HistRzym* 83v; Figurá iáko Pan w Egipcie wżytko pirworodłtwo wytraćić rofkazał. *RejPos* 103 *marg*; vcz fie w they figurze/ iż cie Pan karmi siedmiorgiem chlebá thu ná tey pufczy/ ábyś nie vřthał ná drodze [...] do kroleřtwá łobie obiecánego *RejPos* 186; vczynił dziw wielki nád głuchym [...] to iáko iuż rozumieć mamy/ y co tho byłá zá figurá/ to iuż tám řzyrzey przy wykłádzye tey hiřtoriey nápiřano řtoi. *RejPos* 212v, 103v [2 r.], 108v, 154, 214v [2 r.]; *BiałKat* 296; *KuczKat* 185; Bo gdzieć fie w piřmie řłowá iednacie náyduią/ á ielzće ták iáko to prófte/ á řadney figury w łobie nie máiące/ tedy niewiem cżemuby iednako rozumiane y wykłádáne nie miály być. *CzechRozm* 26; Gdy by przodkowie oni řtárzy řftotnie byli Chriřtulá mieli tedy by im figur nie potrzebá było. *CzechRozm* 30 *marg*; A nákonieczy fie dáremne pokazály wżyřtkie infze figury/ ktore Chriřtulá Páná w onych przodkách iego cieleřnych známionowály *CzechRozm* 193, 30, *3; *SkarŻyw* 113; Antyoch był nieprzyriáciel ludu Izráelřkiego/ iáko figurá: á Antychriřt prze zeń figurowány/ ieft nieprzyriáciel ludu Chriřtyánřkiego. *CzechEp* 369, 287, 297, 370 [2 r.]; W męce Páńřkiey wznowienie figur. *LatHar* 258 *marg*, 477 *marg*, 500, 509, 672; Wiele řię w nim [*Piřmie řw.*] rzeczy vdáią iákoby łobie przeciřwne [...] wiele figur rozmáitych/ gdzie řię infze ná wierzchu w řłowiech/ á infze w rozumieniu zámyka. *SkarKaz* 81b, 157b.

figura kogo (24), czego (54) [= *zapowiadajęca kogo, co*]: *PatKaz II* 44v; *WróbŻořt* aa5, bb8v; *RejPs* 74, 218v; [*Pan*] przypomina figurę oczřłcyenia řerdecźnego trádu *LubPs* N4 *marg*; *KrowObr* 102v, 114; Iefus řyn Nawe/ figurę Páná nářřego nietylko w řpráwách ále theż y imieniu ná łobie nořřęc/ idzie przez Iordan *Leop Ios* 1 *arg*; tá niewiářtá/ Byłá iářna figurá/ niektorego miářtá. *RejŻwierz* 104; *BibRadz* *6v, I 8 *marg*, 376v *marg*, 436 *marg*, 446 *marg*; *BielKron* 36; cżego mamy figurę w Moizelřu *SarnUzn* Dv; *RejAp* 52; Figurá z martwy wřtánia. *RejPos* 107 *marg*; Figury obiecánego Kriřtulá w ołobie baránká. *RejPos* 158 *marg*; řłuchay pilnie iákie to były figury tych mocnych obietnic Páná tego. *RejPos* 158; tho byłá figurá káplánow nowego zakonu *RejPos* 214v; Figurá řkáźenia řwiátá pod řkáźeniem Ierořolimřkim. *RejPos* 259v *marg*, 32, 32v, 49, 82, 102v *marg* (16); *BiałKat* 278v; *WujJud* 166, 235; *WujJudConf* 245; niektore rzeczy [...] w teyże Bożey obietnicy/ iemu řłużyły/ iáko figurze tego/ w ktorým fie to wżyřřtko cále y řkutecznie pokázác miáło *CzechRozm* 177, 71, 118v, 156 [2 r.], 192; *SkarJedn* 207; *SkarŻyw* 270 [2 r.], 285; *CzechEp* 300, 301, 352, [382], [383], [398], 410 [2 r.]; Piotr figurá mocnych y krewkich *WujNT* 180 *marg*, 12 [2 r.], 174, 242, 315 *marg*, 319 (20); Spowiedzi nářzey figurá v Ianá ř. *SkarKaz* Oooo2v; *KlonWor* 29.

figura kogo (1), czego (10) [= *w postaci kogo, czego*]: Figurá řmoká. *RejAp* BB3 *marg*; Figurá beřřtiey o řiedmi řłowach. *RejAp* BB3v *marg*; Figurá ořmego dnia obrzezánia. *RejPos* 33v *marg*;

Figurá dwu kozyełkow. *RejPos* 102v *marg*; figurá tych trędowátých/ ták iáko w kńięgach Lewitici ftoi nápiáno/ táká ieft/ iż zówždy mieli być wyrzucani s pośrzodku onego ludu á onego zboru z rokázania Páníkiego. *RejPos* 213, 47 *marg*, 103v *marg*, 214; *CzechRozm* 30v; Wykład Figury Sadržáwki Iáná S. *WysKaz* 26; Figurá báránká ktory był ofiárowány pierwey toż pożywamy. *SkarKaz* 157b *marg*.

figura o kim (7), *o czym* (8): Fygura thrzeczya o tey myley pany poczáczyu uyfygurowana wkorabyu *PatKaz II* 56v, 55 [4 r.], 56v, 57, 58v [2 r.], 59 [2 r.], 62, 65v; *KuczKat* 210 *marg*; oná figurá zakonu ftago o trędowátých vkázuie/ iż tácy bywáli zówždy wyrzucáni á wymiotowani s pośrzodku ludu iego/ áz záfie bywáli vzdrowieni/ toż bywáli przypufzczeni do fpołeczności zebránia Páníkiego. *RejPos* 213.

Ze zdaniem dopełnieniowym [iż(e)] (7): *PatKaz II* 44; Przewiodłes miły Panie iako owieczki Lud twoy w rękú Moyłefza y Aarona. A to była figura iże przez mocz pana Iefufa lud miał być wybawion z potępienia. *WróbŻolt* aa5v; Melchifedech ktori był y krol y kapłan ofiarował panu bogu chleb y wino thak też ta była figura iż pan Iezus miał sam siebie ofiarowac pod oboją wina y chleba. *WróbŻolt* 118, aa5v; Tho były wftytko figury/ iż przyfzły narod ludzki/ miał tymże obyczáiem być vzdrowion od [...] grzechu pirworodnego *RejPos* 153, 32v; *SkarŻyw* 484.

W połączeniu z przymiotnikiem dzierżawczym odimiennym (6):

figura czyja [= figurowanego] (4): Antyoch był Antychriftową figurą *CzechEp* 367; Mogáli Krolowie Iudfcy być figurą Iezufową *CzechEp* xx2, 156 *marg*; W czym Melchifedech był figurą P. Chriftufową *WujNT* 765.

figura czyja [= figurującego] (2): Figurá Moizéfzowá w Pánu náłzym. *RejPos* 141 *marg*; *SkarKaz* 207a.

W połączeniach szeregowych (4): ták dłuogo Bog przez Moyłefzá y Proroki obietnicámi/ figurámi/ podobieńftwy/ y zwirzchnym nabożeńftwem zábawiał [...] lud on Izráelfki/ poki wiárá y nádzieía lepfzych rzeczy nie przyfzłá *CzechRozm* 92; dał był Bog zakon on piány przez Moyłefzá [...] pod podobieńftwy rzeczy zwierzchnych/ figur/ y cieniow *CzechRozm* 94; w ftagym Teftámenie niemálc nic o fyná Bożego fktucznie iuż będucego boftwie [...] procz figur/ podobieńftw/ y obietnic oftátnim czáfom fłużących: ktore fię fktukiem w Chriftušie Iezušie pokazály *CzechEp* 220; *PowodPr* 16.

W przeciwstawieniach: »figura ... rzecz figurowana (4), (istota i) prawda (3), prawda abo rzecz sama (2), prawdziwa ofiara« (10): Powiedálc iefztze/ iż byłá tego potrzebá/ áby fię prawdá zgodziła s figurą. *KrowObr* 183, 183v; figurę zgładzáiac/ á iftotę y prawdę poftánawiáiac mówił Pan *BiałKat* 296; miáfto cieniow y figur/ prawdę ábo rzecz lámę/ ktorą cienie zakonne pokázowały y znáczyły/ Bog fwiátu oddał. *CzechRozm* 93v; Ażá ták fobie [...] Dawid/ lekce wázył pímo Moizéfzowe/ choćiaż iefzcze cieniámi y figurámi/ á nie lámą włáfną rzeczą nápełnione? *CzechEp* 112; nie trzebá fię gwałtem tego dopierác/ żeby we wftytkich częściach [...] rzecz figurowána/ z oną fwoią figurą miáła fię zgodzić. *CzechEp* 366, 32 [2 r.], 366; prawdziwi chwálcy będu chwálić Oycá [...] (*marg*) [...] nie cieniem y figurámi ftago zakonu; ále prawdziwą ofiárą y służbą zakonu nowego. (-) *WujNT* 316 *marg*.

Frazy: »jest (była) figura« [*w tym*: kogo (3), czego (16), w kim (1)] (29): *PatKaz II* 44 [2 r.], 44v; gdys gi [*lud*] wywiodł z Egiptu, czo była figura wywiedzenia z piekła. *WróbŻolt* aa5, aa5v [2 r.],

bb8v, 118; pan bog [świętym] dał możność wffelyákich ładow ná ziemi/ á iest figurá ładu przyłłłego páńłkiego, *RejPs* 218v, 74; *RejZwierz* 104; oto iest w niem figurá Kryłtułá páná. *BibRadz* I 8 *marg*; to wżytko były figury krwie tego Báránká niewinnego przyłżłego *RejAp* 52; Vítáwá obrzezánia byłá Figurá. *RejPos* 32v *marg*; Toć byłá figurá tey łodki á tego Kołcioła Krześciánłkiego *RejPos* 49; Apołtoł piłá/ iż to byłá figurá przyłżłego potwirdzenia zbáwienia náłzego *RejPos* 153, 32, 32v [3 r.], 103v, 153, 153v, 158, 214; *WujJud* 166; *SkarŻyw* 285; mánná byłá tylko figurá tego náłwéłżzego Sákrámentu *WujNT* 330; *KlonWor* 29.

»figura ściąga się [= dotyczy] [na kogo (2), na co (1)]« (3): Tá lie włáwnie figurá ściąga ná Páná Kryłtułá *BielKron* 38v; *RejPos* 47; *CzechRozm* 143.

»figura ustała, koniec wzięła [w kim (1), w czym (1)], spełniła się [w czym], wypełniła się prawdą« (3 : 2 : 1 : 1): Abowiem ná on tżás wżyłtki znaki y figury vłtály/ kiedy Kryłtus ná krzyżu wiłá y záwołá mowíác. Iuż lie wżyłtko łpełniłó. *KrowObr* 114; iż lie iuż obietnice Boże o Mefyáłzu obiecánym łpełniły/ figury ábo ćienie vłtály *CzechRozm* 164v, 143v; napřednieyłze figury w męce Pánłkíey łkutek y koniec łwoy wzięły. *LatHar* 258, 262; *WujNT* 402, 751.

Zwroty: »być figurą« [w tym: kogo (15), czego (21)] [szyk zmienny] (41): kołciól [Salomonow] był figurá kołciólá Świętego Krześciánłkiego *KrowObr* 102v; To lie wypełniłó czáfu Cyrułá y Dáryułza/ kthorzy byli figurá wżyłtkiego wypełnienia w Kryłtułie. *BibRadz* I 378v *marg*; To iest/ Kryłtus kthorego Dawid był figurá. *BibRadz* I 436 *marg*, I 446 *marg*; [manna] byłá figurá tego niebieskiego chlebá *RejPos* 82; *WujJud* 172v, 233; iáko czynił Antiochus/ ktory był figurá Antychryłtá. *WujJudConf* 245, 233; Mogáli Krolowie Iudłcy być figurá Iezułowá *CzechRozm* xx2, 71, 118v, 156 [3 r.], 192; *SkarJedn* 207; Kruk [z korabiu wypuszczony] lie niewrócił/ [...] figurá będąc/ złych niewiernych połáncow y káznodziey *SkarŻyw* 270, 270; Ktorego [Antychryłta] w częłłci wedle Prorokow łtárych/ figurá był też Krol Bábilóńłki *CzechEp* 352; rołpráwia prorok o Antychriłłcie pod námiénioná ołobá Antyochem/ ktory był figurá Antychriłtá *CzechEp* 410, 300, 301, 367, [381], [383] (9); báránek Wielkonocny Zydowłki [...] był figurá ofiárowánia Chriłtá Páná *WujNT* 589; Znáki y vtrápienia ktore vprzędziły łpułtołżenie kołciólá y miáłłtá Ierozolimłkiego/ były figurá znákw y vtrápienia [...] przede dniem łádnym czáfu Antychriłtá. *WujNT* 174, 12 [2 r.], 242, 315 *marg*, 323, 382 (13).

»figurę przypisować« (1): tę figurę niektorzy cztherzem Ewányeliłtom przypilowali *RejAp* 50.

»uprzedać figurą« (1): Vítáwil im Phaze/ v nas wielkánocá zowá/ vprzędziác figurá tą łwięte przyscie y krwie rozłanie báránká Páná Kryłtułá *BielKron* 36.

»figurę (rozumieć i) wyłładać« [szyk zmienny] (7): (proroczy) [...] wyłładayáczy fygury o nyey [Pannie Maryjei] prorokouály *PatKaz* II 55; thá fygurá [tego drzewka] rozumyál y uyłładál moyzełż onáłzwýłłżey pannye maryey *PatKaz* II 56v, 55, 56, 56v; łámilż Anyeli álbo y ine głófy niebieskie iáłłnie ty figury wyłładáią. *RejAp* BB6v; Sam Pan częłłto o nim powiádał/ y figurę Ionałżowę wyłładál. *SkarKaz* 207a.

»figurę wypełnić, skonać« [szyk zmienny] (5 : 1): *KrowObr* 184v; *WujJudConf* 78; *ArtKanc* E7; Tu tedy tę figurę Pan IEzus wypełniáiąc/ łtárá ofiárę báránká zepłował/ á lepłżá nam dał z ćiáłá y

krwie ivoiey. *SkarKaz* 157b; ná tey wieczerzy wypełnił Pan figurę pożywania báránká Zydowfkiego *SkarKaz* 157b, 156b.

»figurę zgładzać« [szyk *zmienny*] (2): [*Chrystus*] zgładził tę figurę [*baranka*] przed tym ielzcie/ niż poczał łąprawę rozdawania nowéy wieczerzéy ivoiéy. *BiałKat* 296, 296v.

Wyrażenia: »ciemna figura« (1): Co w piśmie ivoim Moyzełz opowiedział/ co w ciemnych figurách pokrył/ y czego [...] ná ten czas zrozumiec nie mogli: to sam ośobą ivoią z otchłani [...] przyzwány/ zeznawa *SkarKaz* 117b.

»jawna figura« (1): Ten Ołtarz/ był iáwną Figurą Krzyżá S. itéż pośtawą iego *OrzQuin* Nv.

»figura Nowego Zakonu« (1): co sie kolwiek w łtárym zakonie dzyało z rośkazania Páńfkiego/ to wśzytko były figury nowego zakonu/ iż sie to wśzytko y w nowym dzyać á pełnić miało. *RejPos* 32.

»prorockie figury« (2): [*Sybilla*] pothwyerdzyla proroczkye skryte figury, ktore ony wfkrytołzczy vydaly *PatKaz II* 58v, 61v.

»figura rzeczy przyszłej« [szyk 2 : 1] (3): Bo co o figurze/ który inłzyi rzeczy przyśłzyi/ iako się na on czas dzyała/ ielst rzeczono: to téłz i o rzeczy którą się tak wypełniła/ iako ielst przedtem oną inłzą rzeczą abo vczynkiem figurowána [...] może i má być powiedziáno *MurzNT* 8v; *CzechRozm* 71; *WujNT* 699.

»skryta figura« *szyk* [5 : 1] (6): proroczy yako dołkonaly skryte figury uydaly o tey myley pannye. *PatKaz II* 58v, 44, 55, 58v [2 r.], 65v.

»figura (staro)zakonna, Starego Zakonu, Starego Testamentu itp.« [szyk 13 : 7] (20): Powiedałz iż iá [*ofiary martwą*] Kryłtus pośtanowił/ według tych figur/ álbo cieniow łtárego zakonu. *KrowObr* 183v, 184v; *RejPos* 213, 215, 216; Figury w łtárym Zakonie o Spowiedzi. *KuczbaKat* 210 *marg*, 190, 210; *WujJudConf* 78; figury one wśzyłtkie zakonne nań [*na Chrystusa*] sie ściągály/ y w nim Amen ivoie/ ábo koniec wzyęły *CzechRozm* 143v, 30; wielki máieftat był kápláńftwá onego cieniu y figur zakonu Moyzełzowego *SkarŻyw* 493; Gdzie się łtárego teśtámentu figury/ nowym teśtámentem [...] wykłádáią *CzechEp* 89, 32; Gdy potym [*Chrystus z Apostołami*] z nimi wieczerzał/ ktore on był k temu wybrał/ łkonawłzy figurę dawną/ táłz poczał łłuzbę nową. *ArtKanc* E7; Iezu rozlicznemi łtározakonnemi figurámi wyráżony *LatHar* 335, 385; *WujNT* 316 *marg*; Lud krześciáńfki tym wtyfzy zwiázek ma z Pánem Bogiem ivoim im świátość y łkuteczne viłzczenie nowego przymierza/ prześięga ony cienie/ figury/ y obietnice łtárego teśtámentu. *PowodPr* 16; Była figurá tego w dawnym Teśtámenćie Gdy Jozefá przedano: iák dzyś w Sákrámenćie Przedáią Páná ludzie *KlonWor* 29.

»uprzedzająca figura« (1): Gdyż się závždy/ y w oney vprzedzáiącey figurze musiało to náydowác/ co łłuzżyć/ áni się zgodzić nie mogło z rzeczą figurowána *CzechEp* 366.

»zakryty (a. pokryty) figurą« (2): co sie kolwiek dzyało w łtárym zakonie/ to sie wśzytko dzyało dziwną łąprawą Páńfka/ á było to pokryto figurámi/ iż sie to wśzytko wypełnić miało/ ácz innym kłtałtem/ przy zyáwieniu Páná náłzego w człowieceńftwie iego. *RejPos* 34; to w łwych piśmiech wyznawáią Chriłtum Patribus velatum fuifse sub figuris, iż mowię onym łtárym Oycom zakryty był Chriłtus figurámi *CzechRozm* 30.

Szeregi: »cień i (a, albo, to jest) figura« [szyk 9 : 6] (15): iż żadnego łwiádectwá s piśmá S: prawdziwego niemałz/ przeto tełz figurámi/ to ielst cieniámi dowodziłz/ a s łwey głowy/ to

coć sie zda pożytecznego brzuchowi twemu powiedaź. *KrowObr* 182v; A widziś tu iuź? [i]ákie wielkie y poćieżne táiemnice/ tá figurá/ álbo then cień/ iedzenie onego żydowłkiego Báránká wielkonocnego/ w łobie zámyka? *KrowObr* 187, 182, 183v; [ofiary zakonne] były tylko cieniem á figurą oney prawdziwey ofiary ciááá Kryřtuřowego *BibRadz* *6v; rzeczy záś duchowne/ to ieřt/ oná lámá rzecz włafná/ ktorą ony cienie y figury znáczyły/ ożyć y nářtác (iákoź y nářtály) miáá *CzechRozm* 71, 71, 91, 93v [2 r.], 164v; *SkarŻyw* 493; tu Páweł nie o Chřeřćijáńłkim ále o Żydowłkim obchodzeniu řwiąt/ nowych křięźycow/ y řzábátow/ y o potráwách y napoiách Żydom zákazáných mowi: ktore były cieniem y figurą przyřłých rzeczy: y przetoź iuź mieyćá v wierných nie máią. *WujNT* 699, 316 marg, 319.

»figura abo kształt« (1): Izmáelá/ z niewolnice vrodzonego/ figurą ábo křształtem/ wřzytkich cieleřnikow vkázuie/ ktorzy chociaź řię weřpołek mieřzáią z Izáákami/ muřzą dořyc czynić przyrodzeniu řwemu/ duchowne dzieći Boże/ gárdzić/ y oných przeřładowác. *NiemObr* 12.

»obietnice (Boże), (i) figury« (2): obietnice boże/ y figury oných rozmáitých ofiar iuź teź y Abráhámá vprzedziły były. *CzechRozm* 30v, 30v.

»obraz i figura« (1): tedy řye z piřmá zakonu řtáręgo náuczyř: iż tho co zakón miáł/ nic inřęgo nie miáł: iedno przyřłéy prawdy włafny obraz/ y włafná figurę *BiałKat* 278v.

»figura to jest słow odmiana« (1): Ná tym mieyřcu figurę/ to ieřt řłow nieiáką odmiánę/ řwiętemu Piřmu pořpolitą obácźác mamy *KuczbKat* 55.

»figura, (a, abo) podobieřstwo« [szyk 7 : 1] (8): A toć były figury/ á toć były ty podobieřřtwá tey řwiętey krwi Páná nářzego/ kthora miáá hoynie być wylaná dla zbáwienia nářzego *RejPos* 103v; vwaź tu łobie káźdy krześćiáńłki człowiecze/ tę figurę á to podobieřřtwo/ iż teź thy pielgrzymuieř/ á pielgrzymowánie twoie dziřzeyřzego [!] wieku twego/ ieřt podobne ku pielgrzymowániu oných żydow *RejPos* 141; A nie tylko figury ábo podobieřřtwá nám o tey przyřzey [!] wodzye rozumieć dawály/ ále y Prorocy iáwnie powiedáli. *RejPos* 153v, 47, 141v, 232; *CzechEp* 220, 258.

»figura i prawda« (1): Chryřtořtom záś piřze: Iź ná tymźe iednym řtole [w *wieczniku*] oboiá ofiárá wielkonocná/ y figury/ y prawdy/ byłá řpráwowána. *WujNT* 115.

»figura i (a) prorocřtwo« [szyk 4 : 4] (8): ta fygura y to prorocřtwo yzayářá byłocz o tey myley panny pocźaczyu *PatKaz II* 57; o ktorey były prorocřtwa y řkryte fygury uydany *PatKaz II* 65v, 59; Tu wřem Piřálmie ieřt figura á prorocřtwo řádu boźego *RejPs* 74; toć były prorocřtwá y figury tego řwiętego nowonárodzenia nářzego/ z wody á z Ducha řwiętego. *RejPos* 153v, 2, 154; *KuczbKat* 190.

»przejřzenie i figura« (1): iż odrzucář/ wykłád ten o przezyřzeniu/ y o figurách w ktorých był Chřiřtus zákyry/ tedy to nie řłufźnie czyniř *CzechRozm* 29v.

»rzecz abo figura« (1):tyto rzeczy abo figury acź řię tam na on czas práwdźiwie dźiály [...] przytoczyli to Apořtołowie abo i řam pán křtemu co řię w nowęm teřtamécie dźiało. *MurzNT* 8v.

»figura abo wyznaczenie« (1): y my/ y oni [Żydzi] nie dla tego řię od niektorych pokármow wřtrzymawamy/ żeby one złe y plugáwe były: ále oni dla figury ábo wyznáczenia/ á my dla pořłufźeřřtwá y dla vřrapienia ciááá. *WujNT* 151.

»wzor i figura« (1):iuź to był wzor y figurá namiřłzego řyná Boźego *SkarŻyw* 285.

»znak (a. znamionowanie) i (albo) figura« [szyk 4 : 1] (5): Okrom tey łamey wietzerzey/ iuż niemamy w kościele świetym żadnych inższych pámiątek/ znákow álbo Figur Páná Kryšťulá vkrzyżovánego. *KrowObr* 114, 114 [2 r.]; Nád to wypełnił Pan Krifius [!] wżyſtki zakonne figury y známionowánia/ dla częgo iuż cień wřtąpił gdy rzecz łamá przyſzła *WujJudConf* 78; [Symon czarnoksiężnik, Neron] byli znákami y figurámi przeſłádowánia Antychriřtowego. *WujNT* 717.

Wyrażenia przyimkowe: »przez figurę« (4):

~ *W połączeniu szeregowym* (1): gdy by kto był między wámi Prorokiem/ mowibych mu przez widzenie álbo przez ſen/ álbo przez gadki/ álbo przez figurę/ ále ſłudze ſwemu Moizęřzowi [...] wřty w wřtá mowię *BielKron* 40.

Zwroty: »mówić przez figurę« (1) *BielKron* 40 *cf* *W połączeniu szeregowym*.

»przez figurę przeznaczyć« (1): co przez figurę Melchifedech [...] dawno przed tym był przeznaczył: okázęć to wżyſtko ná oko poniżey *BialKat* 120.

»przez figurę znamionować (się)« (2): o którym [znaku wody a Ducha św.] y łam [Bóg] powiedác raczył/ y przez Proroki y przez figury známionowác raczył. *RejPos* 154; *WerGośc* 259. ~

»pod figurą« (86): *WróbŻółt* V6; *RejPs* 126; [prorocy] wżytko pod figurámi prorocřwá ſwe wypráwowáli *RejAp* 3, 67 [2 r.], 109; [jako Bóg] pod oná figurá wywiódł przodki nářze z onęgo Egiptu [...] tákże teř teraz [...] záchowywa nas od káždęy pomřty á vpadku nářzego *RejPos* 103; A toć były ony wdzyęczne ofiáry Bogu oycu nářzemu/ křthore ſie dzyáły pod tymi figurámi krwáwemi/ figuruiác przed oczymá ięgo onę ſwietá krew á niewinná ięgo iędynego ſyná *RejPos* 104, 153, 215; *WujJud* 173; *CzechRozm* 30; dwá Teřtámenty/ to ieřt ſtáry y nowy trzebá káždemu wřziác przedřię: y to ogułem wważyć: iřz tá m z onymi ſtárymi/ wżytko ſię dźiáło pod figurá *CzechEp* 367; *WujNT* 342, 807.

~ *pod figurą kogo* (17), *czego* (24): *RejPs* 104v; [Daniel] prorokowál o onych Monárchich pod figurá onych żelázných męřow z gliniánemi nogámi *RejAp* 3v; Pod figurá tey nęđzney Iezabel thu ſłyřzyřz iáko řrodze Pan grozi nam wżytkim *RejAp* 31, BB6, BB7v, CCv, CC2v, Cc4v [3 r.] (23); Pámiętaymyřz teř ná on rozdział Páńřki/ iáko ná dwoie pod figurámi řzalonych á mądrych dzyewic/ řtany nářze rozdzyelác raczy. *RejPos* 343, 103v, 104, 158, 176 [2 r.], 192v (12); *CzechEp* 287; *NiemObr* 21, 117; *LatHar* 199; *WujNT* 659.

Ze zdaniem przydawkowym [gdy (4), kiedy (1)] (5): wyřlawia prorok dobroci boże ktore dał kořciołowi ſwemu, ato pod figurá, gdys řzedł przed nimi Czulf gdys twoy lud z niewoley Egipskiej wiodł *WróbŻółt* V7, aa2v, ee6; *RejPos* 158; Teć zálecono [potrawę dla duszy] y pod figurá/ kiedy kořci w báránku Wielkonocnym żadney łamac nie kazano. *LatHar* 188.

W połączeniu szeregowym (1): Křtemu wżytko nabożeńřtwo Moyřęřzowřkie/ pod zařłoną/ y pod ćieniem/ y pod figurá podáne było *NiemObr* 83.

W przeciwstawieniach: »pod figurá ... jasny, jawnie, w prawdzie« (3): iuż nam ořtátecznie pořłał/ nie pod figurámi/ ále iáwnie/ Syná ſwego miłęgo *RejPos* 338; *WujJud* 79v, 237v.

Zwroty: »pod figurá opisowác« (2): Přalm pod figurá Dawidá/ opifuie Páná Chriřtulá *NiemObr* 21, 117.

»pod figurá (o)powiedác, mówić« [szyk zmienny] (8 : 5): Tu prorok pod figurá mowi o zmartwy wřtaniu páńřkim *RejPs* 138; Tu prorok mowi pod figurá o męće páńřkiej *RejPs* 171; Prorocy pod

figurámi závždy mowili. *RejAp* 3 marg, BB7v, Ee3; pod figurą frogości Ierozolimskiej ten frogi ład fwoy/ á the pomítę fwoią opowiedácci raczy *RejPos* 260, 176 [2 r.], 192v, 264, 338; *CzechRozm* 140; Bog óciec pod figurą mowi o przyzłym Mefyázu/ iz miał być dány pogánom zá swiátłość. *CzechEp* 321.

»pod figurámi oznajmować« [szyk *zmienny*] (3): Oznaymiwfzy co mu fie thez ná fwiecie niepodoba do wiernych fwoich pod figurą onych liedmi kościołow. *RejAp* 71; Duch fwięthy dáley przez Anyoła Ianowi fwiętemu pod figurą miálfthá widomego oznáymuie rozliczne rádości wiernymPáńlkim zgotowáne. *RejAp* 182v, BB6.

»pod figurą (p)okaz(ow)ać (a. wskazować), okazowany« [szyk *zmienny*] (6 : 1): ty dziwne táiemnice Páńlkie też pod dziwnemi figurámi temu to Ianowi s. okázowáne były *RejAp* 2v; fłuchay [...] czo thu Pan do nas pod figurą tego tho kościołá Thiátirenkiego wfkázowác raczy *RejAp* 32v, BBv; Y okázowác im to Pan raczył iáwnnie iefzcze w ftárym zakonie ácz pod figurámi *RejPos* 102v; w onym to Melchifedeku iáko pod pewną figurą Bog pokázował iákie miáło być ofiárownictwo [...] Chriřtuřowo *CzechRozm* 35; *CzechEp* 273; *WujNT Gal* 4 arg.

»pod figurą rozumieć się, może być rozumiano« [szyk *zmienny*] (2 : 1): tho fie wřzytko pod figurą rozumie o męcze pana Chriřtuřa *WróbŻółt* ee5v; Narzeka prorok [...] iz bez przyczyny fñadz zá dobrodziefstwem fwem vżywa nienawifci á profi o wřpomożenie/ y pod figurą może też być pánu Kryřtuřowy zrozumiano. *RejPs* 50v, 42v.

Wyrażenia: »pisanie pod figurami« (1): Arcybifkup [...] twierdzi/ iz w ftárym Teřtámenie máło iefř piłania y to pod figurámi o Bořtwie Chriřtuřowym *CzechEp* 266.

»pod figurámi przeznaczon« (1): [Chryřtus] nam był w Kłięgach Stárego Zakonu pod ofiárámi y figurámi przeznaczon/ pořlan był od Oycá/ tego czáfu ktory był v liebie pořtanowił řamże Óciec *BibRadz* *6v.

Szeregi: »pod figurami i cieniami« (1): áczkolwiek fię to y řzeroko y trudno przedtym przez Moizęřzá y proroki/ bo pod figurámi y rozmáitými ćieniami/ podawáło: iuż to teraz z nowego przymierza piřm ř. řáčno może być poięto y wyrozumiano *CzechEp* 119.

»pod figurą i podobieństwem« (3): nas też wedle onego/ co Bog przedtym przez nie pod figurámi y podobieřtwy pokázował/ żyć náuczył y rořkázał. *CzechRozm* 70v; [Přalm wtory] iefř o Iezuřie Chriřtuřie/ pod figurą y podobieřstwem Dawidá [...] nápiřány *CzechEp* 287; *WujNT* 331.

»pod figurą abo wizerunkiem« (1): wiele iefř piřmá ř. ktore fie wedle litery y ćiáłá/ wprzod w Dawidzie řámym/ y w inřzych iego potomkách poczęřci iáko pod figurą/ ábo wizerunkiem pokázowáło/ á potym [...] w [...] Synu Bořym [...] Iezuřie Pomázáńcu řpeřniło: y Amen řwoy wzięło. *CzechRozm* 105.

»pod zakrytościami a pod figurą« (1): iz fie ty dziwne řpráwy/ [...] Ianowi fwiętemu pod zákrytořciámi iákiemis á pod figurámi rozlicznými okázowály/ y zdało fie ludziom prořtym/ iákoby to iákie fábuły álbo iákie przypowieřci były. *RejAp* 3.

»pod figurą i znamieniem« (1): Obietnice o rzeczách niebieřkich/ á zwřářczá o wiecznym żywoćie w ftárym zakonie iářne niebyły/ ále pod figurą y známieniem tylko *WujJud* 79v. ~

»w figurze« (19): Iáko też y w tey figurze mógł lie nam włáfnie známionowác ten niewinny báránek *RejPos* 103; iulz to był wzor y figurá namilźzego lyná Bożego: ktory lie iulz nie w figurze/ iáko tu: ale práwym człowikiem ftawfzy/ [...] iadł y pił y towarzyszył prawdziwie známi prochem swoim. *SkarŻyw* 285; *WujNT* 1.*Cor* 10/11; Chryftus [...] w ftárym zakonie przez ony kápłany v Moizefzá w figurze gdy lie ielzche nie národził ofiárowány był *SkarKaz* 156b.

~ w figurze kogo (1), czego (2): Hełther w figurze Kościoła/ lud wybawia z niebespieczeństwá *Leop* B4v; *RejPos* 158v; podobieństwo [jest] iz ie [*Chrystus Apostoły*] żegnał známieniem krzyża S. iáko w figurze iego/ Iákob Pátryarchá błogofławił lynom Iofephowym *WujNT* 297.

W połączeniu z przymiotnikiem dzierżawczym odimiennym (1): Cyrus (w figurze Chrystufowej) wybáwił ie. *WujNT* 838.

W połączeniach szeregowych (2): což tego była zá potrzebá/ żeby go mieli byli w figurách/ w przeýźrzeniu/ y w obietnicách *CzechRozm* 30; *WujNT* 342.

W przeciwstawieniach: »w figurze ... jawnie (2), w rzeczy samej (figurowanej) (2), w prawdzie, w skutku« (6): to prorocztwo lymeonouo bylo nye w fygurze ktorey ale yawnye przelz anyola opouyedzyane *PatKaz II* 62; nowa wieczerza miálá być w prawdzie nie w figurze *BiałKat* 296; Pan Bog Syn Boży pierwey w figurze potym w rzeczy łamey/ towarzyszył złudzi *SkarŻyw* 285 *marg*, 483; Gdyż lie záwždy/ y w oney vprzedzáiácej figurze musiało to naydowác/ co fluzyc/ áni lie zgodzić nie mogło z rzeczą figurowána: także lie w figurowáney to pokazáło co w figurze nie było. *CzechEp* 366, 269.

Zwrot: »objawiać [co] w figurach« (1): [Bóg] obyauyal tayemniczą fwego wczyelenya wrozmaytych ofyarach wfygurach przed zakonem y wzakonye *PatKaz III* 100.

Szeregi: »w obietnicy i w figurach« (2): [*Chrystus*] był wedle przeýźrzenia Bożego w obietnicy y w figurách *CzechRozm* 30v; *CzechEp* 269.

»w figurach, (aho) w przeýźrzeniu« (2): [*Chrystus*] nie mowi byłem w przeýźrzeniu/ ábo w figurách/ ále o fwey łkuteczney bytności. *CzechRozm* 29v, 30. ~

11. Alegoria (3) :

Wyrażenie przyimkowe: »pod figurą« (3): [św. Piotr] Rzym názwał Bábiloniá/ pod figurą gdzie pierwey wšzytkiego báłwochwálftwá głowá była *SkarJedn* 86.

~ pod figurą kogo (2): A ták pod figurą tego tho Młodzyeńcá/ káždy lie z nas ták tułác/ á thák lie pytać powinien/ o powinności fwoiey cnotliwey/ áby nie żył iáko ine nieme żwirzę *RejWiz* A8; Piłáł też pod figurą Kupcá nadobną spráwę człowieká Krześcijánłkiego. *RejZwierc* Aaav. ~

12. n-pers (7) : yakom przedal Phigurze *ZapWar* 1529 nr 2474.

Zestawienie (6): yakom ya nyeraczil za sliachathna malgorzathą voynova z opaczy zeby myala opravycz vyano swe synovy svemv sthanyslavovy zianczievy thego tho yana phygury *ZapWar* 1528 nr 2466; slawatny Ian ffigura raycza y myesczanyn warsowsky *ZapWar* 1548 nr 2667, 1548 nr 2667 [4 r.].

Synonimy: 1. forma, kształt; 2. osoba; 3. obraz, wyobrażenie; 5. model, wzor; 7. symbol; 10. podobieństwo, symbol, zapowiedź.